

INSTITUT ZA POVIJESNE ZNANOSTI
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
Odjel za arheologiju

PRILOZI

7.

PRILOZI		
VOL. 7	S 1 - 116 P	1990.

Zagreb 1990.

PRILOZI

VOL. 7

S
1- 116
P

1990.

Zagreb 1990.

IZDAVAČ - PUBLISHER

Odjel za arheologiju
Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
41 000 Zagreb, Krčka 1

ZA IZDAVAČA - EDITOR IN CHIEF

Željko Tomičić

REDAKCIONI ODBOR - EDITORIAL COMMITTEE

Marija Buzov (Zagreb), Remza Košćević (Zagreb), Goranka Lipovac (Zagreb),
Rajka Makjanić (Zagreb), Vesna Nenadić (Zagreb), Ivančica Pavišić (Zagreb),
Tajana Sekelj (Zagreb), Željko Tomičić (Zagreb).

IZDAVAČKI SAVJET - EDITORIAL ADVISORY BOARD

Dubravka Balen-Letunić (Zagreb), Marija Buzov (Zagreb), Ruža Bižić-Drechsler (Zagreb),
Branko Kirigin (Split), Remza Košćević (Zagreb), Zorko Marković (Koprivnica),
Kornelija Minichreiter (Osijek), Vesna Nenadić (Zagreb), Ivančica Pavišić (Zagreb),
Ante Rendić-Miočević (Zagreb), Duje Rendić-Miočević (Zagreb), Katica Simoni (Zagreb),
Mate Suić (Zagreb), Željko Tomičić (Zagreb), Branka Vikić-Belančić (Zagreb),
Ksenija Vinski-Gasparini (Zagreb), Zdenko Vinski (Zagreb).

TEHNIČKI UREDNIK - TECHNICAL EDITOR

Zdenko Zadavec

PRIJEVOD - TRANSLATION

Rajka Makjanić i Branka Šafer

TISAK - PRINTED BY

"Ognjen Prica" Virovitica

NAKLADA - CIRCULATION

600 primjeraka
Godišnjak - Annual

Svezak je tiskan sredstvima Republičke samoupravne interesne zajednice znanosti preko Komisije za izdavačku djelatnost.

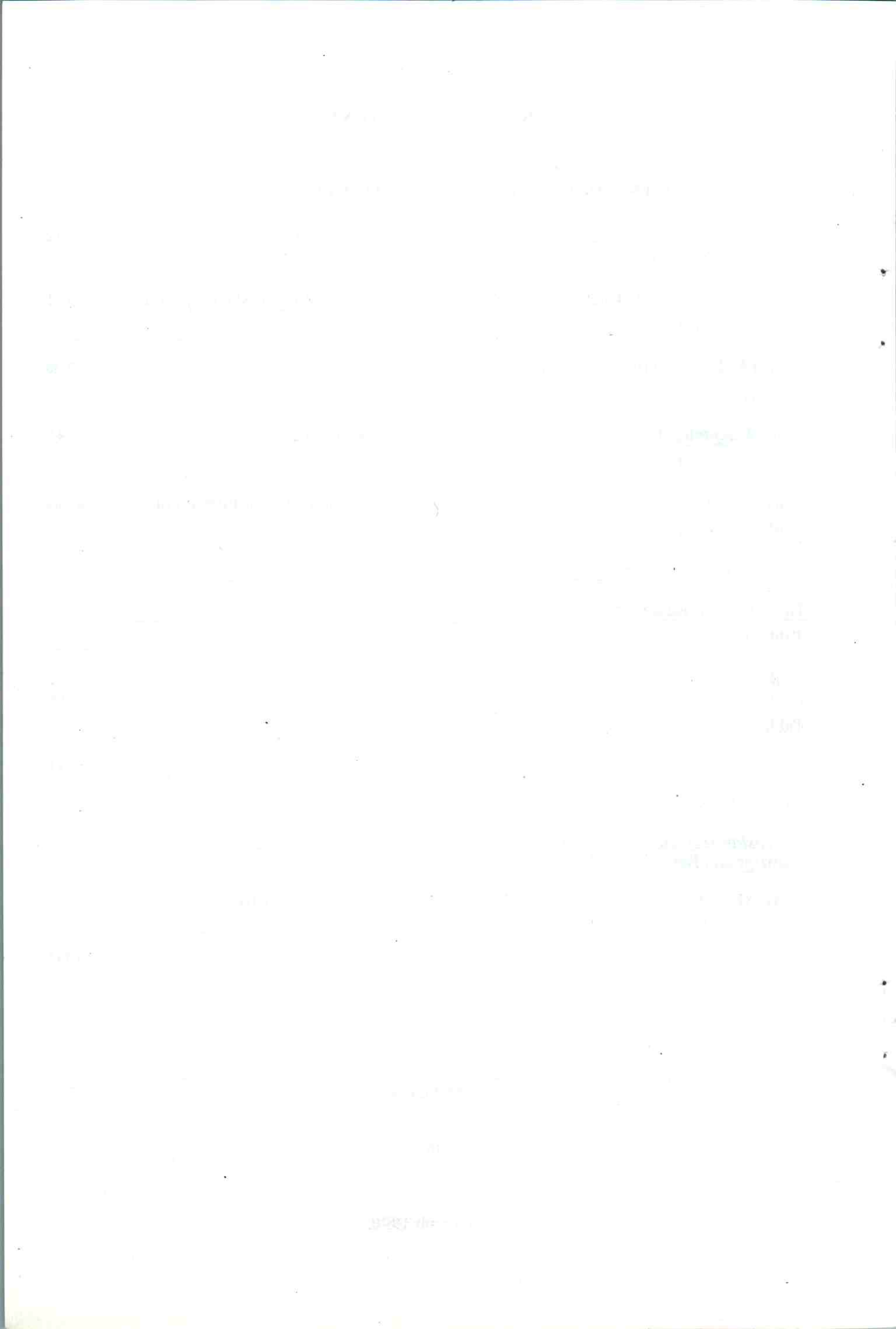
SADRŽAJ – CONTENTS

IZVORNI ZNANSTVENI RADovi – ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS

<i>Ivančica Pavišić</i> , Prilog poznavanja neolitika i eneolitika u Hrvatskom zagorju	5-12
Table (Plates): 1– 4	
<i>Vesna Nenadić</i> , Pregled stanja istraživanja latenskodobnih lokaliteta u Slavoniji i Baranji	13-21
Table (Plates): 1	
<i>Remza Koščević</i> , Olovni privjesci iz Siska	23-30
Table (Plates): 1– 3	
<i>Rajka Makjanić</i> , Terra sigillata iz Orešca. Zbirka Vincek i Radijevac	31-44
Table (Plates): 1– 6	
<i>Marija Buzov</i> , Prilog poznavanju osobnih imena sa mozaičkih natpisa u Jugoslaviji	45-64
Table (Plates): 1	
<i>Goranka Lipovac</i> , Mitra - Mithra u svijetlu izvora	65-71
<i>Tajana Sekelj</i> , Ranosrednjovjekovni grobovi iz Osora	73-84
Table (Plates): 1– 8	
<i>Željko Tomičić</i> , Tragom novijih istraživanja bjelobrdske kulture u slavonskom dijelu Podravine	85-106
Table (Plates): 1– 11	
PRIKAZI	107-111
DIADORA, sv. 11, Zadar 1989. (<i>Marija Buzov</i>)	
<i>Dragoslav Srejšević - Anka Lalović</i> , FELIX ROMULIANA, Galerijeva palata u Gamzigradu, Beograd 1989. (<i>Marija Buzov</i>)	
"ZADAR – ISTRAŽIVANJE ANTIČKOG GRADA MRTVIH", izložba "Zadar - istraživanja antičkog grada mrtvih". (<i>Marija Buzov</i>)	
KRATICE	113-115

PRILOZI		
VOL. 7	S 1 - 116	1990.
	P	

Zagreb 1990.

oniza, izuzetnih umjetničkih kvaliteta), zidove oslikane fresko slikarijama, mramorne skulpture i sl. Dok se raspravljalo o namjeni i antičkom nazivu Gamzigrada, (a evidentno je bilo da Gamzigrad ne može biti luksuzna vila, terme, ili biskupsko sjedište, već raskošna carska rezidencija koja je izgrađena za kratko vrijeme, te po volji i zamisli jednog cara), nastavljena su arheološka istraživanja. Konačno je 1984. godine riješena zagonetka Gamzigrada, pronalaskom kamenog bloka, na kojem je uklesan natpis **FELIX ROMVLIANA**. Natpis je pronađen u jugozapadnom dijelu palače, a od izuzetne je važnosti jer Gamzigrad svrstava u spomenike rimske dvorske arhitekture, i to u kategoriju spomenika kojoj pripada i Dioklecijanova palača u Splitu. Natpis omogućuje i međusobno prožimanje i dopunjavanje historije i arheologije, jer nam u slučaju Romulijane, arheološki nalazi govore ono, o čemu historijski šute. Romulijana se spominje u dva historijska izvora: u djelu nepoznatog pisca iz oko 360. godine, u *Epitomama (Epitomae)*, pripisanim Aureliju Viktoru (*Aurelius Victor*), te u Prokopijevom djelu "O građevinama" (*De aedificiis*), nastalom oko 555. godine. Pseudo Aurelije Viktor donosi podatak da je rimski car Galerije rođen i sahranjen u Priobalnoj Daciji (*Dacia Ripensis*) u mjestu koje je po svojoj majci Romuli nazvao Romulijanom. U Prokopijevim djelu Romulijana je spomenuta samo uzgred, u popisu mjesta koje je Justinijan obnovio u oblasti grada Akva (*Aquae*).

Graditeljska aktivnost na području Romulijane, prekidana nekoliko puta, radi rušenja i požara, ipak se može sagledati u 4 faze, i to: - kao carska palača (kraj 3. i prva dva desetljeća 4. st.); - kao crkveno dobro (II polovina 4. st. i I polovina 5. st.); - kao ranobizantsko naselje (od sredine 5. do prvih decenija 7. st.) i - kao srednjovjekovni grad (11. st.).

Nakon prikaza pojedinih objekata, iz najstarije građevinske faze, te rezultatima istraživanja, kao i historijskim podacima o Galeriju, autori završavaju svoj rad, kratkim pregledom o zbivanjima koja su uslijedila u Gamzigradu nakon careve smrti.

Nadajmo se da će Gamzigrad biti do kraja sistematski istražen, te da ćemo nakon završenih istraživanja, cjelokupne analize i valorizacije, dobiti monografiju, koja će nam prezentirati ovo jedinstveno nalazište u pravom svjetlu.

Marija Buzov

"ZADAR - ISTRAŽIVANJE ANTIČKOG GRADA MRTVIH"

U sklopu velike izložbe "Sjaj zadarskih riznica", 5. srpnja 1990. godine u Muzejskom prostoru, otvorena je izložba "Zadar - istraživanje antičkog grada mrtvih".

Javnosti je prezentirano samo dio najnovijih nalaza (grobni prilozi, te kamene spomenici), koji potječu sa velikih zaštitnih arheoloških istraživanja na području

gradskog naselja *Relja* u Zadru, na prostoru budućeg Trgovačkog centra.

Na području *Relje* pronađeno je dosada 870 grobova (datiranih od 1. do sredine 4. stoljeća), sa utvrđenim bi-ritualnim pokopom. Većina grobova koji potječu iz 1. i 2. st. očituje paljevinski tip ukopa. Ostaci spaljenih pokojnika, uglavnom su pohranjeni u keramičke urne, koje su zajedno s brojnim priložima položene u zemlju, dok četrdesetak grobova, najvjerojatnije imućnijih pokojnika čine kamene urne (urna *cineraria*), pačetrovinasta ili okrugla oblika, u koje su najčešće umetane staklene posude ispunjene kostima spaljenih pokojnika (*olla cineraria*), i k tome im grobni prilozi. Poneke su kamene urne zatvarane željeznim spojnicama, krajevi kojih su zaliveni olovom, da bi se na taj način zaštitile od nasilnog otvaranja. Moramo posebno istaknuti kuriozum izložbe - otvaranje kamene urne, pa je tim činom posjetiocima izložbe omogućeno i da vide njezin sadržaj. Ovi rani paljevinski grobovi, obilovali su priložima, a najbrojnije je razno stakleno posuđe (razne vrste bočica, te kompleti zdjelica i posudica od prozirnog zelenkastog stakla), keramičke uljanice, novac, strigili, kutijice s kozmetičkim priborom, i sl. Ti predmeti stavljeni su uz urnu, dok su se u samu urnu, uz kosti pokojnika polagali oni predmeti koje je pokojnik posjedovao, kao npr. prstenje, naušnice, ogle-dala, fibule, i dr. U urnama je pronađeno i čavala, te staklenih bočica (*balsamariji*). Nalazi čavala u paljevinskim grobovima, navode na pretpostavku da su pokojnici donošeni u drvenim lijesovima na mjesto ukopa, gdje se tu, na samoj nekropoli, obavljalo obredno spaljivanje (*ustrinum*). Nakon obreda, skupljali su se ostaci kostiju i predmeta s lomače.

Drugu vrstu grobova na toj nekropoli očituje obični, tzv. skeletni tip ukopa - tijelo pokojnika, položeno većinom u drveni lijes, pokapano je u običnu zemlju ili je pak lijes stavljan u grobnicu - zidanu ili obloženu tegulama, koje su polagane vertikalno ili poput krova nad pokojnikom. Osim toga, poneki pokojnici i djeca pokapani su u dijelovima amfora ili su samo pokriveni ulomcima amfora. U takovim grobovima rjeđi su grobni prilozi, a čine ih staklene bočice, uljanice ili novac. Pronađeno je također i više nadgrobni ploča i manjih ploča, (također prezentirane na izložbi) koje su zatvarale spremišta na urnama, a sve te ploče su kasnije upotrebljene kao obložnice ili poklopnice grobova. Na tim se spomenicima javljaju uglavnom orijentalna imena, što možda pretpostavlja da je dio nekropole u jednoj fazi služio za pokop stranaca - orijentalaca (koji su najčešće bili trgovci, brodari, zanatlije i sl.). Najstariji nadgrobni spomenik, također izložen na ovoj izložbi, jest liburnski cipus, koji je možda pripadao imućnom domorođcu.

Ova izložba pokazala je samo malen dio pokretnog arheološkog materijala, jer su iskopavanja donijela više od 15.000 predmeta, a sada tek slijedi posebna obrada materijala, kompletno sređivanje dokumentacije, fotodokumentacije, tehničke dokumentacije, inventarizacija, konzervacija, znanstvena valorizacija te prezentacija.

Treba istaknuti, da je ova komorna izložba lijepo predstavljena javnosti, uz prigodno prikazivanje dijapozitiva sa istraživanja u različitim fazama uz popratan komentar, te prigodnim plakatom - katalogom koji uz

Uvodnu riječ Radomira Jurića, direktora Arheološkog muzeja u Zadru, donosi i riječi istraživača nekropole i autora izložbe Zdenka Brusića i Smiljana Gluščevića, te neka razmišljanja Tomislava Marijana Bilosnića (Veliki petak na Relji).

Nadajmo se da ćemo jednog dana, izvan muzejskog postava, kao posebnu, tematsku izložbu, moći vidjeti predstavljenu "ovu bogatu i jedinstvenu riznicu koju su čuvali mrtvi da bi se danas njoj divili živi" (Z. Brusić - S. Gluščević).